

значно відстає від країн ЄС (і «старих» і «нових»), нерідко майже на 100 позицій серед 170–180 обстежуваних країн.

Загалом переваги та загрози вступу України до ЄС наведені у таблиці.

Висновки

Отже, для інтеграції в ЄС Україні необхідно суттєво змінити зміст економічної та фінансової політики. Потрібно фактично відмовитися від протекціоністських заходів у сфері експортно-імпортних операцій, легалізувати тіньову економіку, дотримуватися вимог щодо захисту прав людини. Чи не найбільші зміни мають відбутися на фінансовому ринку. Доцільно змінити інструментарій регулювання валютного ринку та створити умови для злиття вітчизняного або управлінського фінансового ринку з глобалізованим світовим. На практиці це може призвести до докорінної зміни ринку фінансових послуг у країні, і особливо банківської системи.

Упродовж наступних років для України розпочнеться новий етап економічного співробітництва з ЄС, оскільки після розширення союзу ринок перетвориться для нашої держави на головний і посяде перше місце як ринок збуту українських товарів та друге місце як джерело нашого імпорту. Крім того, більше половини прямих іноземних інвестицій надходить з країн ЄС. А отже, економічна динаміка в ЄС та тенденції економічної співпраці визначатимуть перебіг соціально-економічних процесів в Україні.

Як повноправний учасник побудови об'єднаної Європи, а в майбутньому – член Європейського Союзу Україна зможе впливати на вироблення відповідних рішень і, таким чином, на процеси, що відбуваються на європейському континенті. Перебуваючи осторонь, Україна не матиме ані економічних, ані політичних ресурсів для такого впливу і може перетворитися на

слабкий об'єкт замість активного суб'єкта європейської політики. При вступі до ЄС Україна отримає ряд значних переваг, але, щоб уникнути існуючих загроз, треба поступово впроваджувати стратегічні напрями розвитку ЄС в українську економіку та розробити програму дій щодо безболісної інтеграції України.

Список використаних джерел

1. Гальчинський А. Глобальні трансформації: Уроки для України / А. Гальчинський // Політика і час. – 2005. – №8. – С. 18–28.
2. Журнал «Сегодня» стаття «Вступление Украины в ЕС: за и против». [Електрон. ресурс] Режим доступу: <http://www.segodnya.ua/ukraine/vstuplenie-ukrainy-v-es-za-i-protiv.html>.
3. Корнієвський О.А. Європейський Союз. Співробітництво між Україною та Європейським Союзом // Абетка української політики. Довідник. – К., 2002 – С. 12.
4. Осадча Н.В. Характеристика процесу інтеграції України до Європейського Союзу // Електронний вісник Донбасу. – 2011. – №3. – С. 24–25.
5. Посельський В. Розширений Союз та розширена Європа // К.: Юніверс, 2005 – С. 27.
6. Право Європейського Союзу: Підручник / За ред. В.І. Муравйова. – К.: Юрінком Інтер. – 2011. – 704 с.
7. Програма інтеграції України до ЄС, схвалена Указом Президента України від 15.09.2000 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: www.customs.gov.ua
8. Сіденко В. Розширення Європейського Союзу на схід: наслідки для України / Сіденко В. // Національна безпека та оборона. – 2009. – №9. – С. 25–29.
9. Фіалко А. Проблеми і перспективи інтеграції України до ЄС. [Електрон. ресурс] Режим доступу: <http://www.ucers.org.ua/ua>.
10. Хто є хто в Європейському Союзі.[Електрон. ресурс] Режим доступу: <http://www.europa.eu.int/comm/igc2000/dialogue/info/offdoc>

В.В. КРУГОВИЙ,

аспірант, Науково-дослідний економічний інститут Мінекономрозвитку і торгівлі України

Місцевий економічний розвиток (МЕР) та механізми його фінансування

У статті розглядаються механізми фінансування місцевого економічного розвитку, що можуть бути використані українськими містами.

Ключові слова: місцевий економічний розвиток, бюджетні джерела, кредитні джерела, інвестиційні джерела, грантові джерела.

В статье рассматривается перечень механизмов финансирования МЭР, которые могут быть использованы украинскими городами.

Ключевые слова: местное экономическое развитие, бюджетные источники, кредитные источники, инвестиционные источники, грантовые источники.

Mayor is examined in the article to the list of mechanisms of financing, that can be used by the Ukrainian cities.

Keywords: local economic development, budgetary sources, credit sources, investment sources, underback sources.

Постановка проблеми. Більшість механізмів фінансування місцевого економічного розвитку (МЕР) вже давно відомі та широко застосовуються містами України.

Світова практика вкладає в поняття МЕР комплекс інтегрованих заходів, спрямованих на створення, вдосконалення чи реформування системи соціально-економічних зв'язків для забезпечення сталого розвитку економіки певної території.

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Чинне українське законодавство та діяльність органів місцевого самоврядування охоплюють переважно більшість основних механізмів фінансування МЕР, що застосовуються містами світу. Втім в українській практиці їх застосування зазвичай є невпорядкованим та безсистемним. Замість взаємодоповнення та забезпечення кумулятивного ефекту для економічного розвитку території, застосування різних механізмів фінансування МЕР часто нівелює результати дії один одного.

Комплексного розуміння концепції місцевого економічного розвитку як системи взаємопов'язаних та взаємоузгоджених механізмів і заходів в Україні бракує як на загальнонаціональному, так і на місцевому рівні. Більшість українських міст визначає пріоритетом залучення інвестицій до муніципальної економіки, проте наразі не має спроможності системно планувати і втілювати політику, спрямовану на поліпшення інвестиційного клімату, формування необхідних умов та застосування належних механізмів для залучення коштів з усіх можливих джерел на потреби МЕР.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми.

Методичні підходи до формування, розподілу і використання фінансових ресурсів регіону з позиції саме його соціально-економічного розвитку висвітлювали вчені: О.Д. Василик та К.В. Павлюк, які є провідними науковцями в бюджетній сфері, ними розроблено бюджетні концепції і теорії, зокрема, значну увагу вони приділили вивченню соціальної спрямованості місцевих бюджетів [1]; Н. Васильєва досліджує проблему підвищення соціальної спрямованості місцевих бюджетів; П.В. Ворона аналізує механізми впливу органів місцевого самоврядування на соціально-економічний розвиток регіону [2]; Н.В. Осадчук розглядає місцеві бюджети і їхню роль у регіональному розвитку, одночасно проводячи детальний аналіз структури його доходів і видатків.

Проте низка питань щодо методів та механізмів організації процесу управління фінансовими ресурсами, проведення оцінки взаємодії органів управління з суб'єктами господарювання на місцевому рівні, розробки й реалізації нетрадиційних організаційних структур в управлінні формуванням та використанням фінансових ресурсів ще не знайшли достатнього науково-теоретичного й методичного вирішення і потребують подальшого вивчення й уточнення з позицій управління на рівні органів місцевого самоврядування.

Метою статті є охоплення максимально широкого переліку механізмів фінансування МЕР, що використовуються, або потенційно можуть бути використані українськими містами.

Виклад основного матеріалу. За нинішніх умов господарювання під час забезпечення соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних утворень особлива увага приділяється своєчасності та повноті мобілізації фінансових ресурсів і напрямам витрачання їх у різних ланках фінансової сфери. Управління охоплює весь процес формування та використання фінансових ресурсів стосовно доцільності та обґрунтованості здійснення фінансових операцій на місцевому рівні.

Реалізація ефективного процесу управління здебільшого залежить від фінансового забезпечення регіону. На сьогодні органи місцевого самоврядування не повною мірою забезпечені фінансовими ресурсами для виконання повноважень. Частка доходів і видатків місцевих бюджетів у ВВП скоротилася, проте розширилося коло питань, за які відповідають органи місцевого самоврядування [3]. Питання МЕР безперечно має високий пріоритет для органів місцевого самоврядування міст всього світу. Саме розвиток економіки на місцевому рівні створює умови та генерує ресурси, необхідні для місцевого розвитку в інших сферах. Своєю чергою, успішність та динаміка МЕР визначається широким спектром чинників і умов: від стану муніципальної інфраструктури до якості бізнес-середовища й інвестиційного клімату в місті.

Наявність системи місцевого самоврядування – спільна ознака демократичних держав усього світу. Органи місцевого самоврядування можуть відрізнитися обсягом повноважень та ресурсів, що знаходяться у їх розпорядженні, проте суть їх функціональних обов'язків лишається незмінною. Вона полягає у забезпеченні місцевого розвитку в усіх сферах, що належать до компетенції місцевої влади: в економічній, соціальній, культурній.

У рамках реалізації Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй розроблено індекс людського розвитку, за яким оцінюється ступінь розвитку країн світу за трьома показниками: очікувана тривалість життя, освіта – грамотність дорослого населення та кількість вступників до шкіл, добробут населення – валовий внутрішній продукт (ВВП) на особу з урахуванням купівельної спроможності національної валюти. Людський розвиток можна розглядати як узагальнення соціально-економічного розвитку, оскільки перші два показники відображають його соціальну складову, а ВВП – економічну.

Починаючи з другої половини 70-х років ХХ ст. у багатьох країнах світу набуває розповсюдження концепція місцевого економічного розвитку (МЕР).

Місцевий економічний розвиток – це партнерство інтересів громади, підприємницьких кіл та органів місцевого самоврядування у підвищенні добробуту кожного.

МЕР досягається при підтримці або створенні умов сприятливих для комерційного зростання, створення атмосфери підтримки існуючого зростання.

МЕР досягається за рахунок заохочення приватного підприємства, ефективного використання місцевих ресурсів, створення нових робочих місць, розширення податкової бази для підтримки місцевого бюджету.

Головна особливість МЕР полягає у використанні потенціалу місцевих, людських, інституційних та фізичних ресурсів. Така орієнтація веде до зосередження на використанні місцевих ініціатив в процесі розвитку з метою створення нової зайнятості ті стимулювання підвищеної економічної активності.

Не існує єдиної стратегії або програми для здійснення успішного економічного розвитку, оскільки різні громади відрізняються: географічними характеристиками, соціаль-

ним складом, економічними ресурсами, ефективністю дій місцевої влади.

Унаслідок зростаючої децентралізації місцеві органи влади в рамках своїх юридичних повноважень повинні нести все більшу відповідальність за економічну ситуацію в Україні. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» зобов'язує виконавчі органи здійснювати підготовку, а місцеві ради – затверджувати плани, спрямовані на покращення економічної ситуації міст (ст. 27); заохочувати всі види торгівлі (ст. 30), сприяти економічній діяльності зарубіжних компаній на своїй території (ст. 35). Крім того, через те, що центральний уряд постійно змінює обсягів коштів, які надаються місцевим органом влади, останні вимушені покладатися на свої власні сили для того, щоб віднайти власні джерела доходів.

Місцевий економічний розвиток у контексті діяльності органів місцевого самоврядування переслідує такі дві цілі:

1) пошук та переконання інвесторів для того, щоб вони розмістили свій капітал у місті чи регіоні, із ціллю створення більшої кількості робочих;

2) забезпечення конкурентоспроможності території, щоб бути економічно застрахованими для того, щоб вже діючі бізнес-структури залишились на ринку, а підприємства, що тільки створюються, знайшли сприятливі умови для діяльності та розвитку.

Основні функції МЕР наведено у таблиці.

Нині вирішальне значення для забезпечення фінансової основи місцевого самоврядування мають здебільшого доходи місцевих бюджетів. Вони виконують важливу роль у соціально-економічному розвитку території, адже саме з

місцевих бюджетів здійснюється фінансування закладів освіти, культури, охорони здоров'я населення, засобів масової інформації, також фінансуються різноманітні молодіжні програми, видатки по упорядкуванню населених пунктів. Отже, саме місцеві бюджети – це запорука ефективної праці органів місцевого самоврядування [3].

Забезпечення успішного МЕР у сучасній глобальній економіці потребує від місцевих громад модернізації транспортних і комунікаційних мереж, інших об'єктів інфраструктури, а також розвитку людського капіталу.

Серйозним викликом для проведення подібної модернізації виступає забезпеченість взаємопов'язаних критично важливими ресурсами – людськими, технологічними, природними і, звісно, фінансовими.

Джерела фінансування МЕР досить різноманітні в різних країнах. При цьому в національному законодавстві можуть встановлюватися чітко визначені джерела фінансування для окремих суб'єктів, які, своєю чергою, недоступні для інших суб'єктів. Зокрема, це стосується податкових надходжень ті застосування податкових стимулів як джерела фінансування МЕР, що є винятковою компетенцією органів публічного управління. Для окремих суб'єктів можуть встановлюватися законодавчі обмеження щодо можливості отримання фінансових ресурсів з певних джерел або обсягу таких ресурсів. Найчастіше такі обмеження стосуються органів публічного управління, які мають діяти суто в рамках бюджетного законодавства, не перевищувати граничного розміру місцевого боргу, не надавати значні за обсягами місцеві гарантії. Разом із тим більшість джерел фінансування МЕР є доступними для всіх економічних суб'єктів, це сто-

Завдання та функції МЕР

Завдання МЕР	Функції МЕР
Підтримка місцевого бізнесу та розвиток підприємництва	<ul style="list-style-type: none"> • розвиток бізнес-кластерів; • створення бізнес-інкубаторів, венчурних фондів; • допомога у складанні бізнес-планів та проектів; • консультування з питань аналізу ринків та економічних можливостей; • консультування з визначення цільових ринків та розробки продуктів; • консультування з питань оподаткування та регуляторного середовища; • прогнозування бізнесових процесів, оцінювання видатків і надходжень; • збір інформації про місцеві бізнесові проекти та економічні можливості
Залучення інвестицій у місцеву економіку	<ul style="list-style-type: none"> • визначення секторальних можливостей для економічного розвитку (наприклад, видобувна промисловість, туризм, лісове господарство); • представлення інтересів місцевого бізнесу перед потенційними інвесторами; • розвиток партнерських стосунків у межах територіальної громади для реалізації інвестиційних проектів; • стимулювання до створення нових робочих місць; • дослідження та опитування щодо ринкової кон'юнктури
Розвиток місцевого трудового потенціалу	<ul style="list-style-type: none"> • дослідження стану трудових ресурсів і тенденцій у цій сфері; • підтримка ініціатив у царині освіти, навчання та професійного розвитку; • підтримка ініціатив у ділянці залучення, відбору та втримання трудових ресурсів; • забезпечення соціального діалогу; • контроль за умовами та безпекою праці
Залучення коштів у місцеву економіку	<ul style="list-style-type: none"> • аналіз можливостей залучення публічного та приватного фінансування для потреб місцевого економічного розвитку; • запровадження механізмів у часті у фінансування МЕР (компенсація відсотків за кредитами, публічно-приватне партнерство); • надання супровідних послуг (консультування, дослідження); • формування пропозицій щодо залучення фінансових ресурсів для проектів місцевого розвитку

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

сується залучення кредитних коштів із різним забезпеченням, отримання грантів, плати за послуги тощо.

Більшість джерел фінансування МЕР має внутрішнє походження. Досить довго для місцевих громад з—поміж зовнішніх джерел практично були доступні хіба, що трансферти та пряме фінансування з державного бюджету. Однак тепер органи місцевого самоврядування дедалі частіше одержують доступ до інших зовнішніх джерел. Йдеться про інвестиційну та інноваційну діяльність, впровадження державних цільових програм тощо.

Прикладом бюджетних коштів внутрішнього походження є надходження від податків ті зборів, продажу та оренди об'єктів комунальної власності. особливістю внутрішніх бюджетних джерел фінансування місцевого економічного розвитку є те, що вони можуть носити як відновлювальний, так і не відновлювальний характер. Наприклад, надходження від оренди нерухомості, що перебуває у комунальній власності, має відновлювальний характер, оскільки вона не призводить до заміни прав власності на актив, тим часом продаж нерухомості є не відновлювальним.

Зовнішніми джерелами бюджетних коштів є бюджети вищих рівнів. Зокрема, до бюджетних надходжень зовнішнього характеру можуть бути віднесені цільові субвенції з державного чи обласного бюджету в рамках виконання державних або місцевих цільових програм, а також угоди регіонального розвитку.

У країнах, де органи місцевої влади при фінансуванні МЕР залежні від зовнішніх джерел бюджетних коштів, МЕР передусім розглядається як шлях зменшення межтериторіальних диспропорцій за рівнем соціально—економічного розвитку. Тут переважно фінансуються проекти з розбудови інфраструктури для покращення інвестиційного клімату, що вимагає підтримання широких зв'язків з вищими рівнями управління для того, щоб залучити такі фінансові ресурси. Однак чим більша частка трансфертів центрального уряду в доходах місцевих бюджетів, тим більш імовірним є те, що економічний розвиток буде спрямований на досягнення цілей, визначених саме центральним урядом, і не враховуватимуться місцеві потреби.

Сьогодні ключовим фактором фінансування МЕР є налагодження нових форм взаємозв'язку місцевих органів з приватним сектором. Приватний сектор є важливим для фінансування МЕР з таких причин:

- пропонує більший ніж потенційні інвестори обсягів фінансових ресурсів, швидше і більш результативно;
- надає для фінансування МЕР капітал, який в іншому випадку був би недоступний;
- дозволяє перебудувати місцевий інвестиційний ринок і вирішити проблему недостатності ресурсів для МЕР;
- забезпечує більш фінансову і професійну дисципліну при реалізації місцевої політики розвитку ті впровадження різноманітних ініціатив у цій сфері.

Для фінансування МЕР органи місцевої влади також можуть залучати кредитні джерела, беручи на себе відповід-

ні боргові зобов'язання на умовах строковості, платності та поворотності. Залучення кредитних коштів для фінансування потреб місцевої економіки може відбуватися трьома способами, спільним для яких є матеріальна відповідальність міста за повернення позики:

1. Позичальником виступає безпосередньо муніципалітет, залучені кошти спрямовуються до бюджету міста та розподіляються в рамках його видатків.

2. Позичальником виступає комунальне підприємство, що самостійно отримує фінансові ресурси, розпоряджається ними, здійснює обслуговування та погашення боргу.

3. Позичальником виступає приватний суб'єкт господарювання, а муніципалітет надає гарантії щодо повернення кредиту.

Кредитні джерела фінансування МЕР не тільки мають багато потенційних переваг, а й супроводжуються значними ризиками, пов'язаними зі збільшенням боргового навантаження.

Окремим джерелом фінансування МЕР є грантові кошти. Йдеться про ресурси, надані для фінансування потреб МЕР у вигляді міжнародної технічної допомоги, благодійних внесків та пожертв.

Досить часто для фінансування масштабних економічних проектів місцеві органи влади залучають кошти відразу з декількох джерел. Наприклад, міська влада може використати бюджетні ресурси та кредит для облаштування спеціальної промислової зони, щоб згодом отримати додаткові інвестиції економіку міста.

В українській практиці фінансування МЕР найбільш поширеними є бюджетні механізми, насамперед оренда та продаж об'єктів комунальної власності. Натомість інвестиційні та кредитні механізми місцева влада використовує рідко, передусім через несприятливий інвестиційний клімат як на державному, так і місцевому рівні, законодавчі обмеження, встановлені чинним законодавством, а також низьку кредитоспроможність більшості українських міст.

Поряд із центральними урядами важливу роль у фінансуванні МЕР у багатьох країнах світу відіграють агенції місцевого розвитку, банки розвитку і спеціальні регіональні фонди. більшість таких інституцій працюють з метою розвитку спеціальних фінансових інструментів, що є проміжними між трансфертами центрального уряду та приватним кредитуванням.

За джерелами залучення коштів механізми фінансування МЕР поділяються на бюджетні, інвестиційні, кредитні, грантові.

Бюджетні механізми забезпечення надходжень: податки та збори, продаж комунального майна, оренда комунального майна.

Інвестиційні механізми забезпечення надходжень: корпоративізація комунальних підприємств, компенсація впливу.

Кредитні механізми забезпечення надходжень: облігаційні позики, безоблігаційні позики.

Грантові механізми забезпечення надходжень: міжнародна технічна допомога, ендавмент, проекти програм секторальної бюджетної підтримки.

Висновки

На жаль, сучасний стан місцевих бюджетів виглядає не найкращим чином, що заважає виконанню покладених на органи місцевої влади складних завдань: мізерність власних дохідних джерел, майже повна залежність від державного бюджету, непрозорість бюджетних відносин у наданні фінансової допомоги з центру, відсутність стимулів у додатковому одержанні доходів та економічному витрачанні бюджетних коштів.

Гострою залишається проблема стабілізації дохідних джерел державного і місцевих бюджетів. Основним джерелом формування останніх повинні стати власні доходи, а не надходження з центру. Але місцеві органи влади не мають реальних самостійних місцевих бюджетів через відсутність відповідної доходної бази. Система формування місцевих бюджетів «зверху» характеризується відсутністю стимулів місцевих органів, що діють, в розвитку власної податкової бази, яка залежить від економічного розвитку регіону, його соціальної і виробничої інфраструктури.

Важливою умовою вирішення проблеми зміцнення доходної бази місцевих бюджетів є розширення прав органів місцевого самоврядування у сфері встановлення податків і зборів, а також створення багатоканальної системи формування бюджету, на підставі якої кожен рівень бюджетної системи повинен мати власні закріплені доходи.

Ще одним джерелом поповнення місцевих бюджетів могли б стати місцеві позики, але, на жаль, в Україні вони не набули належного поширення, притаманного європейським країнам.

Таким чином, провідним чинником успішної реалізації завдань місцевого самоврядування є чітке визначення необхідного обсягу фінансових ресурсів даного територіального утворення. Метою зміцнення фінансових основ місцевого самоврядування і ефективного використання фінансових ресурсів є створення умов відповідального вирішення місцевих питань і впливу на реалізацію регіональної політики на місцях.

Список використаних джерел

1. Василик О.Д. Бюджетна система України: підруч. / О.Д. Василик, К.В. Павлюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 544 с.
2. Ворона П.В. Механізми впливу органів місцевого самоврядування на соціально-економічний розвиток регіону / П.В. Ворона // Теорія та практика державного управління. – 2009. – №2. – С. 7–14.
3. Мельничук Н.Ю. Механізм управління формуванням та використанням фінансових ресурсів на місцевому рівні: сучасний стан та перспективи розвитку / Н.Ю. Мельничук // Наукові праці НДФІ. – 2008. – №3. – С. 41–52.
4. Повстяна А.С. Ефективність використання фінансових ресурсів місцевих органів влади [Електрон. ресурс]. Режим доступу: http://www.rusnauka.com/14_NPRT_2010/Economics/66867.doc.htm